RIF Rådgivende Ingeniørers Forening

Kommunal- og forvaltningskomiteen på Stortinget

Dato: 13. oktober 2026

Høringsinnspill til kommunal- og forvaltningskomiteen, Statsbudsjettet 2027

Bedre organisering av vann og avløp kan gi lavere kostnader og gebyrvekst

Vann- og avløpssystemene er grunnleggende infrastruktur, og det trengs flere hundre milliarder kroner i investeringer de neste tiårene for å sikre en akseptabel standard. Dette er en helt sentral oppgave for kommunesektoren i en tid med sterkere behov for klimatilpasning og mer ekstremvær.

Oppgraderingene betales gjennom vann- og avløpsgebyrer av innbyggerne. Mange kommuner har forsøkt å holde gebyrene nede, uten effektiv gjennomføring. Da øker risikoen både for store gebyrhopp og flere alvorlige hendelser, som utslipp av kloakk i naturen og svekket drikkevannskvalitet.

Allerede i 2022 fikk regjeringen en mulighetsstudie om effektiviseringspotensialet i sektoren. Hovedkonklusjonen var at det er mulig å kutte kostnader når VA-systemene skal fornyes, og at bedre regional organisering og mer systematisk statlig styring kan gi mer igjen for pengene. Likevel løses mange av de samme oppgavene fortsatt uten samordning i kommunene.

Rundt Trondheimsfjorden skal for eksempel rundt 20 renseanlegg oppgraderes, og hver kommune må gjennom egne prosesser for utslippstillatelser, vurderinger og teknologivalg. De samme spørsmålene utredes flere ganger. Det gir mer byråkrati, dyrere prosjekter og lengre prosesser. Staten må gjøre det lettere å løse de samme oppgavene sammen. Mange av prosjektene er også for store og kompliserte til at enkeltkommuner, gjerne med små fagmiljøer, kan sitte alene med ansvaret. Staten bør legge bedre til rette for samarbeid over kommunegrenser og støtte kommuner som gjør tiltak sammen. For de største VA-prosjektene bør regjeringen vurdere en tydeligere statlig rolle. Bedre organisering, statlig støtte og interkommunalt samarbeid kan redusere investeringskostnadene betydelig og dempe gebyrene for beboerne.

- RIF mener derfor at Stortinget bør be regjeringen styrke kommunenes arbeid med å ta igjen etterslepet på vann og avløp gjennom statlige investeringstilskudd og rentekompensasjon, for å øke tempoet i fornyelsen. Samtidig bør det vurderes krav om interkommunalt samarbeid der det kan gi bedre løsninger til lavere kostnad.
- I tillegg bør det utredes om et statlig VA-selskap eller en nasjonal gjennomføringsenhet etter modell av Nye Veier kan bidra til å gjennomføre de største og mest komplekse prosjektene raskere og med bedre kostnadskontroll.

Kommunene må rustes for å være motoren i klimatilpasningsarbeidet

I juni la Klimatilpasningsutvalget fram rapporten Norge i hardt vær. Utvalget peker på at klimatilpasning krever samarbeid mellom stat, fylker og kommuner, og at staten må bidra når det lokale eller regionale virkemiddelapparatet ikke strekker til. Kommunene forvalter rundt 80 prosent av arealene i Norge og sitter med mye av ansvaret for lokal klimatilpasning. Det er essensielt for samfunnet at de rustes for å kunne løse disse oppgavene, både økonomisk og administrativt.

Likevel mangler mange kapasitet, finansiering og kompetanse. Erfaringen fra RIFs fagmiljøer er at klimatilpasning nedprioriteres når finansieringen er utilstrekkelig og gevinsten av forebyggende tiltak er vanskelig å synliggjøre i kommunale budsjetter. Konsekvensen er at nødvendige tiltak utsettes til skaden har skjedd. Da blir regningene høyere, klimafotavtrykket større og samfunnsøkonomien dårligere enn om tiltakene var gjennomført på forhånd.

Dersom kommunene skal være hovedmotoren i klimatilpasningsarbeidet, må statsbudsjettet i større grad bidra til finansiering av oppgavene. I Danmark har regjeringen tatt et større nasjonalt ansvar for klimatilpasning. Den første nasjonale planen i 2023 la vekt på bedre samordning og sterkere støtte til kommunene. I 2026 fulgte regjeringen opp med Klimatilpasningsplan II, med en statlig investeringsplan på nær 15 mrd. danske kr. til kystbeskyttelse, der staten kan dekke opptil 85 prosent av kostnadene i store prosjekter.

Norge har andre naturgitte utfordringer enn Danmark, men flere av de strukturelle problemene er de samme: Ansvar er delt mellom forvaltningsnivåer, tiltak går på tvers av kommunegrenser, og kostnadsdelingen er uklar.

- RIF mener derfor Stortinget bør be regjeringen avklare hvordan ansvar for og arbeid med klimatilpasning skal organiseres og finansieres bedre. Det inkluderer hvordan stat, fylker og kommuner kan samarbeide bedre om store tiltak på tvers av kommunegrenser. Regjeringen bør i dette arbeidet se til erfaringene fra Danmark.

Prioriter klimatilpasning og forebygging høyere, også i kommunal sektor

Klimaendringene har allerede satt sitt preg på Norge, der mer ekstremvær, flom, skred og ras har gjort store skader på matproduksjon, infrastruktur og eiendom. Hendelser som ekstremværet Hans har særlig vist hvor store konsekvensene kan bli for både folk flest, staten og kommunene. Vi er allerede på etterskudd med forebyggingen. Det gjelder særlig for kritisk infrastruktur som veier, jernbane og vann- og avløpsinfrastruktur, som har et betydelig vedlikeholds- og oppgraderingsbehov.

«Vedlikehold vil som regel være mer samfunnsøkonomisk lønnsomt, gi mer nytte, enn å bygge nytt. Og egentlig er det en stolt norsk tradisjon, dette å ta vare på, forvalte godt og holde i hevd», sa finansministeren i finanstalen forrige uke. RIF er enig. Det samme gjelder forebygging av skader.

Klimatilpasningstvalget peker i sin rapport også nettopp på behovet for mer systematisk prioritering av forebygging, særlig av infrastruktur. Dette er en sentral oppgave som faller på kommunene og regionene, men der insentivene er strukturert feil. Utvalget skriver at det finnes relativt gode ordninger for å finansiere gjenoppbygging etter skader, mens insentivene for å forebygge er svakere. Dette forsterkes av forfallet på infrastrukturen.

Regjeringen foreslår i budsjettet mer penger til ulike tiltak for flom- og skredforebygging i regi av NVE, men mye er til krise og hastetiltak og oppfølging etter hendelser. Det løser ikke hovedproblemet: At det samlet sett brukes for lite på å forebygge klimaskader på infrastruktur. Klimatilpasningsutvalget anbefaler at klimatilpasning inngår i prioriteringene mellom vedlikehold, sikring og nye investeringer, og at forebyggende tiltak vurderes på lik linje med nye investeringsprosjekter.

- RIF mener derfor Stortinget bør prioritere mer til forebygging i statsbudsjettet for 2027. Det er særlig viktig å ta igjen forfallet på infrastruktur som veier og vann- og avløp.